Sivistysvaliokunnalle

Asia: E-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvaus
Viite: HE 46/2023 vp

Koska kuuleminen jäi tänään aikataulusyistä lyhyeksi, haluaisin kirjallisesti kommentoida muutamaan Sanaston Niina Vettensolan esille ottamaan asiaan.

Aluksi haluan kuitenkin todeta, että on todella valitettavaa, että lakiesityksen osalta on tullut näin vahva vastakkainasettelu kirjailijoiden ja äänikirjojen lukijoiden välille.

1) Liian pieni määräraha ja lukijat ”vievät” kirjailijoiden osuuden

Olemme samaa mieltä siitä, että e-kirjastokorvaukseen osoitettu määräraha on liian pieni ja sitä tulisi kasvattaa tulevina vuosina, mutta HE 46/2023 on muutos tekijänoikeuslakiin. Määrärahan suuruus määritetään vuosittain budjetissa, eikä siis varsinaisesti ole juuri nyt käsiteltävänä.

Lainauskorvausta maksettiin Sanaston kautta kirjailijoille ja kääntäjille vuonna 2022 11 miljoonaa. E-kirjastokorvauksesta (vuonna 2024 1 miljoona euroa) osa menisi e-kirjoihin ja osa e-äänikirjoihin. Lukijoiden osuus olisi vain e-äänikirjoista. Lukijoiden osuus ei romuttaisi kirjailijoiden toimeentuloa.

Samaan aikaan kuin kirjailijajärjestöt vastustavat lukijoiden oikeutta korvaukseen, ne haluavat verkkohyllypalvelut e-kirjastokorvauksen piiriin, mikä laajentaisi korvausta saavien joukkoa ja pienentäisi kunkin kirjailijan saamaa osuutta. Mitä ilmeisimminkin tässä on kyseessä joku muu syy kuin taloudellinen syy vastustaa lukijoiden oikeutta korvaukseen.

2) Kirjailijan pienet tulot ja äänikirjan lukijoiden suuret tulot???

Nyt käsittelyssä olevalla lakiesityksellä ei ole tarkoitus ratkaista kirjailijoiden tai lukijoiden toimeentulon rakennetta kokonaisuutena, mutta koska Vettensola otti esille toimeentuloon liittyviä lukuja, kommentoin niitä.

Sanaston Niina Vettensola otti esille, että kaunokirjailijoiden kirjojen myynnistä ja tekijänoikeuksista saama yhteenlaskettu mediaanitulo on Kirjailijaliiton kyselyn mukaan 1.713 euroa vuodessa. Mediaanitulo on toki eri asia kuin keskitulo, mutta keskitulon puuttuessa käytän sitä vertailuun.

Kirjailijaliitossa on jäseniä 860 ja jos jokainen Kirjailijaliiton jäsen ansaitsisi kirjan myynneistä ja tekijänoikeustuloista ml. lainauskorvaus 1.713 euroa/vuosi, kaunokirjallisuudessa maksettaisiin myynneistä ja tekijänoikeuksista koko Suomessa vuodessa yhteensä vain 1.462.000 euroa. Verrattuna pelkästään Sanaston tilittämään 11,2 miljoonan euron lainauskorvaukseen, luku on erikoisen pieni, vaikka lainauskorvausta maksetaan toki myös tietokirjailijoille ja kääntäjille.

Toisaalta laskemalla yhteen esim. kuuden parhaiten ansainneen kaunokirjailijan vuositulot (lähde HS 9.11.2022), päästään niilläkin merkittävästi suurempaan lukuun kuin tuo 1,46 miljoonaa euroa, joka olisi mediaanitulojen yhteissumma. Epäilemättä kirjailijoissa on paljon pienituloisia, mutta Vettensolan esittämä luku (kaunokirjailijan mediaanitulo 1.700 euroa/vuosi) ei mielestäni kerro koko totuutta kirjailijoiden tuloista.

E-kirjastokorvauksesta merkittävä osa kohdistuisi niille kirjailijoille, jotka ansaitsevat kirjoillaan jo nyt hyvin. Sen voi todeta vertaamalla lainatuimpia ja kuunnelluimpia äänikirjoja verotietoihin. Se on toki aivan oikein, tekijänoikeuskorvauksen kuuluu kohdistua niille, joiden teoksia käytetään. E-kirjastokorvaus ei siis korjaisi heikoimmin ansaitsevien kirjailijoiden toimeentuloa.

Vettensola sanoi, että lukijoiden tuntipalkka olisi 90-120 euroa tunti ja että lukijoiden kuukausipalkka olisi yli 14.000 euroa. Kumpikaan näistä luvuista ei pidä paikkaansa. Hyvälle ja paljon lukevalle äänikirjan lukijalle maksetaan lukemisesta 90 euroa/valmis tunti mikä on aivan eri asia kuin tuntipalkka. Kokemattomammalle maksetaan vähemmän. Yhden valmiin tunnin tekemiseen menee kokeneelta noin 2 tuntia ja vähemmän kokeneelta enemmän. Mikäli teksti on vaikeaa, aikaa kuluu myös kokeneelta lukijalta enemmän. Tuntipalkaksi jää noin 45 euroa. Äänikirjan lukija tekee työn yksin, tekee korjaukset, tarkistaa ääntämisiä ja ulkomaisia sanoja, hoitaa äänittämiseen liittyvän tekniikan jne. Kukaan ei pystyisi lukemaan täysiä työpäiviä, yleensä lukemista voi tehdä 3-4 tuntia yhden päivän aikana, koska ääni ei kestä pidempää yhtäjaksoista lukemista.

Vettensolan maalailemaa yli 14.000 euron kuukausipalkkaa ei todellakaan voi ansaita lukemalla äänikirjoja.

Yhdestä kirjasta lukija ansaitsee käytännössä noin 900-1400 euroa noin 2-3 viikon aikana (10-15 tunnin kirjasta ja pidemmästä kirjasta vastaava pidemmällä ajalla). Toistaiseksi lukijat eivät ole myöskään saaneet tekijänoikeuskorvausta kaupalliselta markkinalta. Eli vaikka esim. Krista Putkonen-Örnin tai Jukka Pitkäsen lukemista on kuunneltu pelkästään BookBeatilla yli 10 miljoonaa tuntia vuonna 2022, he eivät ole saaneet lainkaan tekijänoikeuskorvausta, vaikka tekijänoikeuslain mukaan heille kuuluisi asianmukainen ja oikeasuhtainen korvaus.

3) Lukijan osuus ei ole vähäinen ja sille on juridinen peruste

Vettensola totesi, että lukijan osuus on vähäinen, lukijalla ei ole tekijänoikeutta eikä lukijan korvausoikeutta koskevaa juridista perustetta ole lakiesityksessä selvitetty.

Lukijalla on tekijänoikeuslain 45§:n perusteella vastaava yksinoikeus äänikirjaan kuin kirjailijallakin. Esittävän taiteilijan oikeutta kutsutaan lähioikeudeksi, mutta heidän tekijänoikeuslain mukaiset oikeudet ovat vastaavat kuin tekijöidenkin esim. kirjailijoiden oikeudet.

Äänikirja on yhteenliitetty teos, jossa on usean oikeudenhaltijan oikeuksia ja niitä tulee kohdella lainsäätäjän toimesta tasapuolisesti.

Juridinen pohja on siis sekä kirjailijalla, kääntäjällä että lukijalla samansisältöinen, mutta mikä on itse kunkin oikeudenhaltijan osuus e-kirjastokäytön korvauksesta on erillinen neuvottelukysymys, joka ratkaistaan osapuolien välillä eli tässä tapauksessa eri oikeudenhaltijoita edustavien Sanaston, Kopioston ja Teoston neuvotteluissa.

4) Hallituksen esitys tulee säätää muuttamattomana

Hallituksen esitys kohtelee oikeudenhaltijoita tasapuolisesti. Mikäli hallituksen esitystä muutettaisiin ja lukijoiden oikeus korvaukseen poistettaisiin laista, tulisi asia perustella. Miksi yksi tekijänoikeuslain mukaisista oikeudenhaltijoista asetettaisiin heikompaan asemaan kuin muut saman yhteenliitetyn teoksen tekijänoikeuden haltijat? Lukijan panos ei ole vähäinen: ilman lukijaa ei olisi äänikirjaa. Ja tekijänoikeuslain 45§:n mukaan teoksen lukeminen saa lähioikeuden suojan, joka on vastaava kuin tekijän oikeussuoja.

Lopuksi haluan vielä toistaa sen, että nyt ratkaistaan e-kirjastokäytön lakisääteinen pohja ja siinä oikeudenhaltijoita tulee kohdella tasapuolisesti. Budjetin yhteydessä päätetään korvaukseen osoitettava määräraha ja Sanaston, Teoston ja Kopioston välisissä neuvotteluissa sitten vasta eri oikeudenhaltijoiden välinen osuus

Helsingissä 17.10.2023

Näyttelijäliitto – Skådespelarförbundet ry.

Elina Kuusikko
Toiminnanjohtaja